

СТОРІНКИ НАШОЇ ІСТОРІЇ. РЕВОЛЮЦІЯ НА ГРАНІТІ.

«Борітеся й поборете –

вам Бог помагає...»

25 років тому на теперішньому майдані Незалежності, а тоді – площі Жовтневої революції у Києві, відбулася студентська акція протесту і голодування, які мали своєю метою не допустити підписання нового союзного договору.

«Революція на граніті» – саме під такою назвою увійшло в історію студентське голодування жовтня 1990 року на центральній площі Києва. Тоді студенти змусили владу, яка ще належала комуністам, піти на поступки і задовольнити декілька вкрай важливих вимог, необхідних для здобуття незалежності Україною.

Саме «студентська революція на граніті» стала початком громадської активності в Україні і була потужним феноменом на шляху до побудови громадянського суспільства...

З метою відзначення у жовтні 2015 року 25-ї річниці проведення у місті Києві Студентської революції на граніті – масової студентської акції громадянської непокори, спрямованої на захист національних інтересів Українського народу, Президент України Петро Порошенко видав відповідний Указ.

ПЕРЕДІСТОРІЯ

Студентській революції 1990 року або Революції на граніті передували події, які сталися в Україні у 80-х роках.

Період перебудови в УРСР (1985–1991 роки) відзначився різкими змінами в усіх сферах суспільного життя. Відчутно поглиблювалась соціально-економічна криза. Крім того, цей процес призвів до початку глобальних змін у політичній системі.

Унаслідок політики демократизації і гласності постало багато громадських організацій, спілок і товариств, метою яких була боротьба за ліквідацію монополії впливу комуністичної ідеології на суспільне життя.

Ініціативний комітет зі створення Української студентської спілки (далі – УСС) розпочав діяльність у серпні 1989 року під час походу козацькими місцями, організованого студентами Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка.

Першою справжньою перевіркою організаційних можливостей щойно створених студентських організацій, зокрема УСС, стала акція студентського єднання у лютому 1990 року. Спершу запланована як страйк, вона надалі проводилася у різноманітних формах. Страйки, мітинги та пікети проводилися у вищих навчальних закладах Києва, Львова, Харкова, Чернівців, Дніпропетровська, Дніпродзержинська. Документи, зокрема відозви організаторів, свідчать, що студенти висували не лише економічні, а й політичні вимоги.

У березні 1990 року в Україні було проведено перші «альтернативні» вибори до Верховної Ради УРСР, за результатами яких сформовано прокомуністичну більшість – «групу 239» та демократичну опозицію – Народну Раду, що складалася з переважно з українських дисидентів.

16 липня 1990 року Верховна Рада УРСР проголосила Декларацію про державний суверенітет України, чим розпочала новий етап боротьби українців за незалежну державу. Піком протистояння між комуністичним режимом і демократичною опозицією стала акція протесту та голодування студентської молоді у Києві на площі Жовтневої революції (нині – Майдан Незалежності), відома як Революція на граніті.

На початку 90-х років масові акції протесту проходили у багатьох республіках СРСР, проте в Україні особливістю Революції на граніті було те, що її рушійною силою були не політики, а студентська молодь.

Ідея проведення акції протесту та голодування зародилася влітку 1990 року в середовищі УСС в Києві. Замисел швидко підхопило Студентське братство Львова. Було обрано співголів акції, якими стали: Олесь Доній (голова УСС Києва), Маркіян Іващишин (голова Студентського братства Львова), Олег Барков (голова УСС Дніпродзержинська). Комендантом наметового містечка обрали студента IV курсу Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка Т.Корпала.

11 вересня Верховна Рада УРСР прийняла рішення про заборону проведення будь-яких мітингів у відстані одного кілометра біля будівлі парламенту, однак 2 жовтня акція протесту все одно розпочалася.

ЯК ЦЕ ВІДБУВАЛОСЯ

Зранку **2 жовтня** кілька десятків активістів зібрались на площі Жовтневої революції і, розстеливши на граніті матраци та спальники, розпочали голодування. Трохи згодом з'явилися плакати із гаслами. Ввечері було розгорнуто наметове містечко, яке мало чітку організацію. Усі рішення приймалися Координаційною Радою табору, основні питання вирішували 12 осіб. Були окремо намети для прес-групи (за зв'язки з громадськістю відповідали Сергій Башук та Олег Кузан), а також медслужби (Олег Тягнибок та Тарас Семущак). Було організовано також охорону наметового містечка (керував Андрій Кліщ). Міліція так і не наважилась розігнати демонстрантів, а згодом Київська міська рада дала дозвіл на проведення масових акцій в центрі міста.

Перші голодуючі

Головними вимогами молоді були:

- недопущення підписання нового союзного договору;
- перевибори Верховної Ради УРСР на багатопартійній основі не пізніше весни 1991 року;
- повернення на територію УРСР українських солдатів, а також забезпечення проходження військової служби юнаками-українцями виключно на території республіки;
- націоналізація майна Компартії України та ЛКСМУ;
- відставка голови Ради Міністрів УРСР Віталія Масола.

Зранку **3 жовтня** до табору завітали представники ВР УРСР (зокрема Ігор Юхновський), Укрпрофради, Міністерства вищої та середньої освіти. Два депутати (члени Народної Ради), запросивши Донія, Баркова й Іващишина до авто і вислухавши вимоги, попросили відмінити вимогу про перевибори, з чим співголови були категорично не згодні. В наступні дні депутати-демократи також відвідували табір, але з ними рідко вели розмови студенти, часто просто вели дебати між собою в центрі табору. Також в цей день всі голодуючі пройшли реєстрацію в таборі, по черзі на медичному авто відправлялися до 14-ї лікарні. Персонал поставився до студентів надзвичайно привітно. Медиками надавалася максимальна медична допомога голодуючим, здійснювалося промивання шлунків та щоденно брався аналіз крові на цукор, чим і унеможлиблювалося споживання студентами будь-якої їжі чи калорійних напоїв, бо це було б одразу виявлено.

4 жовтня почали прибувати більше студентів з Івано-Франківська, Сум, Рівного, Полтави, Дрогобича, Вінниці, Тернополя, більшало й киян. Голодувало вже 151 особа, 131 забезпечували обслуговування.

5 жовтня До табору завітав Леонід Кравчук, з яким перемовини Доній та Іващишин. Обговорювалася ситуація, що була на той час в республіці та вимоги, студенти бажали зустрічі за "круглим столом". Консенсусу досягти не вдалося, обидві сторони розійшлися невдоволеними. Але важливим стало транслявання цієї зустрічі по телебаченню, люди зрозуміли, що в Києві зібралися не екстремісти, як провадила комуністична верхівка, а звичайні хлопці та дівчата.

6 жовтня у палаці «Україна» відбулися урочисті збори учасників ВВВ, на яких були присутні й військові, комсомольці, суворовці. Після зустрічі старі, німечні, обдурені ветерани пройшли ходою до площі Жовтневої революції, планували пройти і наметовим містечком, змітаючи його при цьому, покласти квіти до пам'ятника Леніну (зараз там ТЦ «Глобус»). Але на захист студентів вийшло до 50 тисяч киян. Також охорону забезпечувала студентська охорона й міліція. В результаті, лише дві бабусі обійшли містечко і поклали квіти до підніжжя пам'ятника. Як сказав Роман Іванчук, «саме тоді відбувся крах комуністичної партії...».

8 жовтня комісія, яка працювала за дорученням Верховної Ради, доповіла, кількість голодуючих становить 158 людей з 24 міст республіки. На повідомлення, що здоров'я студентів погіршується, холод і хвороби можуть призвести до трагедії, в залі на сесії деякі депутати розсміялися. Один навіть при виступі звинуватив студентів у шантажі та тиску на парламент, його ще й підтримали оплесками. Це транслювалося по телевізору. Після цих подій республікою покотилася масова хвиля виходу з лав КПРС. Наметове містечко відвідав відомий український письменник Олесь Гончар, визнав у них свою молодість, визнав вимоги студентів цілком справедливими. Наступного дня вийшов з лав КПРС, мотивуючи рішення тим, що «з такими, з безмежно жорстокими, що глумливим сміхом зустрічають трагедію власного народу, страждання дітей України, я не хочу мати нічого спільного».

9 жовтня відбувся «круглий стіл», в якому взяли участь делегація від ВР та від студентів. Першим виступив Олесь Доній, оголосив відомі вже вимоги, але депутати не змогли нічого конкретного відповісти, тому «стіл» перетворився на інтерв'ювання студентів. Ігор Юхновський, член НРУ, подякував студентам за мужність і активність і закликав припинити голодування, якщо буде прийнято рішення про непідписання союзного договору та про відбування військової служби українців лише в межах республіки.

10 жовтня на площі з'явилася підсилювальна радіоапаратура, мітинги у наметовому містечку почали проводитися більш організовано. Леонід Кравчук намагався виконати обіцянку, дану студентам і поставити на таємне голосування питання про недовіру Голові уряду Віталію Масолу. Але депутати почали «вести дебати», зрештою Кравчук поставив на відкрите голосування питання про включення у порядок денний сесії обговорення студентських вимог, але "За" проголосував лише 161 депутат.

11—17 жовтня на підтримку студентів застрайкували і всі вищі навчальні заклади Києва (а також технікуми, ПТУ і старші класи шкіл). Мітингувальники перекрили рух транспорту, оточили Верховну Раду, захопили корпуси Університету ім. Шевченка. Студентські акції протесту пройшли в обласних центрах, зокрема, Луганську та Львові. Після розмови зі студентами демонстративно здав свій квиток члена КПРС відомий письменник Олесь Гончар. Це був масовий рух за ідеї незалежності України. Під тиском напівпідпільних громадських організацій, які розбили намети на площі Жовтневої революції, влада надала студентам годину прямого телеэфіру на УТ-1. Молодь закликала однодумців до всеукраїнського страйку, і наступного дня до її акції протесту були готові долучитися не тільки вищі навчальні заклади, а й заводи і фабрики. Студенти передали Президії Верховної Ради УРСР свої вимоги. Для їхнього розгляду, зокрема, була створена погоджувальна комісія Верховної Ради. 17 жовтня Верховна Рада УРСР прийняла Постанову «Про розгляд вимог студентів, які проводять голодування в м. Києві з 2

жовтня 1990 року» № 402-ХІІ. На завершення акції перед студентством виступили «Мертвий Півень» і Марія Бурмака. Після прийняття постанови ВР УРСР щодо врахування вимог студентів- голодувальників 17 жовтня 1990 року «революція на граніті» успішно завершилася.

Марія Бурмака. Революція на граніті (1990)

Ліна Костенко з учасниками голодування

Український письменник-фантаст Олесь Бердник (1927 - 2003), праворуч, серед учасників студентської «Революції на граніті», жовтень 1990 р.

«Революція на граніті», що була повністю організована силами студентства, не мала на той час аналогів у всій Європі, адже «оксамитові революції» у Східній Європі у 1989 році проводили зріліші політики. Прямим наслідком протестів була відставка голови Ради Міністрів УРСР Віталія Масола та виконання низки вимог мітингувальників. Ці акції та голодування відіграли важливу роль у становленні незалежності України. То був переломний момент в утвердженні незалежності України, а молоде покоління вже на початку 90-х років засвідчило своє бажання і відстояло право жити у вільній демократичній державі. Юнацький ентузіазм, помножений на чітку та продуману організацію акцій, дав змогу проявити неабиякий політичний потенціал українського молодіжного руху, який змусив рахуватися з собою і тодішніх компартійних можновладців, і досвідчених діячів опозиції.

«...Бо хто за що, а ми за незалежність.

Отож нам так і тяжко через те».

Ліна Костенко

АКТИВІСТИ ЗГАДУЮТЬ...

«Смисл Революції на граніті – це загальнонаціональне пробудження від тривалої і згубної для України радянської комуністичної сплячки, ініційоване молоддю як рушієм історичних перетворень і колективним борцем за соціальні ідеали. Приклад самопожертви, що змінила рух історії, об'єднала суспільство в єдиному ідейному пориві» – І. Островський, Є. Черненко «Великий злам. Хроніка революції на граніті» – 1990.

«Революція на граніті залишиться прикладом того, що навіть для найбезжаліснійшої тоталітарної системи приходить час, коли вона перетворюється на гнилу стіну. І тоді її цілком здатні здолати молоді люди, озброєні лише справедливою ідеєю, єдністю і бажанням перемогти» – І. Островський, Є. Черненко «Великий злам. Хроніка революції на граніті» – 1990.

«Революція, безкровна, цивілізована, оформлена в колони юних – майбутнє України – зробила за цих два тижні голодування велетенський крок вперед» – І.Островський, Є. Черненко «Великий злам. Хроніка революції на граніті» – 1990.

«Починалося все з великого натхнення, а завершилося втраченим шансом для країни. Проукраїнські депутати не підтримували наші вимоги щодо перевиборів до Верховної Ради. Вони раділи наявній у них на той час третині місць, ми ж розуміли – для можливості прийняття рішень потрібен 51 відсоток голосів. Владу слід було брати тоді. Це був невеликий проміжок часу, коли комуністична сила похитнулася, а суспільство прагнуло змін. Більше такої нагоди не випало. Студенти те розуміли, а депутати – ні, але постраждали не студенти, а вся країна» – О. Доній.

«Ми однак в меншості, нам треба ще довго боротися, але народ вже почав замислюватися про незалежність України, хоча раніше це мало кому могло спасти на думку. Після ж голодування ідея незалежності почала активно обговорюватися» – М.Свистович.

«Всі ми збулися. Всі ми сталися. І ось уже знов стоїмо на тих же самих засадах 24 роки після початку Революції» – В. Рог.

«Те, що ми мали зробити на голодуванні, ми все зробили і можна сподіватись, що сьогодні є результати наших дій. Не варто жити старими вчинками, потрібно робити щось нове!» – А.Салюк.

«Настав час вибору: або ми доб'ємось незалежної демократичної України, або так і залишимося колонією імперії, духовно бідним, зденаціоналізованим народом» – І. Островський, Є. Черненко «Великий злам. Хроніка революції на граніті» – 1990.

«Акція носила характер «за», а не «проти». Провідною була ідея свободи для всієї української нації, яка народжувалась якраз тоді, і в цьому не було нічого вульгарно націоналістичного» – В.Кіпіані.

«Акцію придумали в гуртожитку філософського факультету університету імені Тараса Шевченка, в кімнаті В'ячеслава Кириленка. Про основні події революції знало, посуті, троє людей» – О. Доній.

«Сьогодні площа Жовтневої революції, де розмістилося наметове містечко студентів, нагадує вибухонебезпечний механізм. Читання збуджують всю республіку, а її серце сьогодні, даруйте, шановні депутати, все-таки не в парламенті, а тут, поряд з голодуючими студентами...» – І.Островський, Є.Черненко «Великий злам. Хроніка революції на граніті» – 1990.

«Із самого голодування мені найбільше запам'яталось єднання молодих демократичних сил. До того Київ лякали «бандерівською загрозою». А в жовтні 1990 року, вперше, на демонстрації зібралось все студентство вузів та технікумів міста, а також учні старших класів київських шкіл. Це було колосальне єднання представників тодішнього молодого покоління» – І. Островський, Є. Черненко «Великий злам. Хроніка революції на граніті» – 1990.

«Усі студенти-голодуючі тримаються мужньо, хоч самопочуття їх далеко не однакове. Змінюється вигляд облич зовнішньо, проте змінюється з їхньою позицією і політичне обличчя України»; «...ЦК компартії в паніці давив на заводські парткоми: дайте своїм робочим горілки, хай розгонять тих сопляків! – розрахунок на «інертну масу». А маса раптом перестала бути інертною. «Це наші діти!»- заявив у відповідь і «червоний Арсенал», і завод «Більшовик», і «Ленінська кузня» – І. Островський, Є.Черненко «Великий злам. Хроніка революції на граніті» – 1990.

Корисні інтернет-посилання:

Про відзначення 25-ї річниці Студентської революції на граніті : указ Президента України №565/2015 від 1.10.2015 р.

<http://www.president.gov.ua/documents/5652015-19459>

Щодо заходів з відзначення 25-ї річниці Революції на граніті : лист МОН України № 1/9-448 від 22.09.2015 р. : [Органам управління освітою обласних, районних, міських (районних у містах) державних адміністрацій, Інститутам післядипломної педагогічної освіти, навчальним закладам]

http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47904/

Громенко С. Перший Майдан. 25 років Революції на граніті [Електронний ресурс] / С. Громенко, Л. Бондарук // ZN, UA . Дзеркало тижня. – 2015. – 2 жовт. (№36-37). – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/socium/pershiy-maydan-25-rokiv-revolyuciyi-na-graniti-.html>

Зінченко О. Революція на граніті: нас можна назвати циніками, які готові загинути за ідею [Електронний ресурс] / О. Зінченко // Українська правда. Історична правда. – 2015. – 30 жовт. – Режим доступу:

<http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/10/2/148579/>

25 років тому почалася Революція на граніті. ФОТО [Електронний ресурс] // Uainfo. Правда из блогов. – Режим доступу: <http://uainfo.org/blognews/1443767168-25-rokiv-tomu-pochalasya-revolyutsiya-na-graniti-foto.html>

Фотохроніка студентської революції 1990-го [Електронний ресурс] // Українська правда. Історична правда. – 2015. – 30 жовт. – Режим доступу:

<http://www.istpravda.com.ua/artefacts/2010/10/2/627/>

Революція на граніті [Електронний ресурс] // Україна: Історія великого народу. – Режим доступу:

<http://www.litopys.com.ua/places/studentska-revolyuts-ya-na-gran-t-1990r/revolyuts-ya-na-gran-t/>

Студентська Революція на граніті [Електронний ресурс] // Україна: Історія великого народу. – Режим доступу: <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/perebudova-akt-progoloshennya-nezalezhnost-deklarats-ya-pro-derzhavniy-suveren-tet-ukra-ni-/studentska-revolyuts-ya-na-gran-t-/>

Революція на граніті/ Revolution on the granite. У кожного своя революція

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://revnagraniti.wordpress.com/>

25 років Революції на граніті (фоторепортаж) [Електронний ресурс] // УНІАН. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/1140477-25-rokiv-revoljutsiji-na-graniti-fotoreportaj.html>

Революція на граніті : матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії
https://uk.wikipedia.org/wiki/Революція_на_граніті

Андрікевич Н. «Революція на граніті – це одні з найщасливіших днів мого життя, – Віктор Рог» [Електронний ресурс] // Молодіжна інформаційна спільнота / Н. Андрікевич. Режим доступу : <http://soli.com.ua/2013/10/14/revolyutsiya-na-hraniti-tse-odni-z-najshchaslyvishyh-dniv-moho-zhyttya-viktor-roh/#.VeRNGiXtlHw>

Базилівська О. «Олесь Доній: революцію задумали в гуртожитку філософського факультету» [Електронний ресурс] // Молодіжна інформаційна спільнота / О. Базилівська. Режим доступу: <http://soli.com.ua/2013/10/14/oles-donij-revoljutsiyu-zadumaly-v-hurtozhytku-filosofskoho-fakultetu/#.VeRNDiXtlHw>

Вишницька А. «Революція на граніті: Ми були циніками, які загинули б заради ідеї– Михайло Свистович» [Електронний ресурс] // Молодіжна інформаційна спільнота / А. Вишницька. Режим доступу: <http://soli.com.ua/2013/10/07/revolyutsiyu-na-hraniti-my-buly-tsynikamy-yaki-zahynuly-b-zarady-ideji-myhajlo-svystovych/#.VeRHJSXtlHx>

Возняк В. «Революція на граніті: Ми з великою радістю чекали побоїща – Тарас Прохасько» [Електронний ресурс] // Молодіжна інформаційна спільнота / В. Возняк. Режим доступу: <http://soli.com.ua/2013/10/17/revolyutsiyu-na-hraniti-my-z-velykoyu-radistyju-chekaly-pobojscha-taras-prohasko/#.VeRMeyXtlHw>

Ізотова В. «Революція на граніті – це перевірка оточення – Андрій Салюк» [Електронний ресурс] // Молодіжна інформаційна спільнота / В. Ізотова. Режим доступу: <http://soli.com.ua/2013/10/10/revolyutsiya-na-hraniti-tse-perevirka-otochennya-andrij-salyuk/#.VeRMkyXtlHw>

Капшученко Ю. «Колись – «на граніті», зараз – «на прицілі»: до річниці революції» [Електронний ресурс] // Молодіжна інформаційна спільнота / Ю. Капшученко. Режим доступу: <http://soli.com.ua/2014/10/01/kolys-na-hraniti-zaraz-na-prytsili-do-richnytsi-revoljutsiji/#.VeRMkiXtlHw>

Капшученко Ю. «Революція на граніті – втрачений шанс для України, – Олесь Доній» [Електронний ресурс] // Молодіжна інформаційна спільнота / Ю. Капшученко. Режим доступу: <http://soli.com.ua/2013/10/17/revolyutsiya-na-hraniti-vtrachenyj-shans-dlya-ukrajiny-oles-donij/#.VeRMiyXtlHw>

Капшученко Ю. «Революція на граніті — це потяг, який мене зачепив, — Вахтанг Кіпіані» [Електронний ресурс] // Молодіжна інформаційна спільнота / Ю. Капшученко. Режим доступу: <http://soli.com.ua/2013/10/04/revolyutsiya-na-hraniti-tse-potyah-yakyj-mene-zachepyv-vahtanh-kipiani/#.VeRNECXtlHw>

Матвійчук Я. Революція на граніті: незроблені уроки [Електронний ресурс] // Радіо Свобода / Я. Матвійчук. Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2176460.html>

Революція на граніті в обличчях – світлини учасників протесту [Електронний ресурс] // Газета.ua. – 17.10.2014 – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/history/_revolyuciya-na-graniti-v-oblichchyah-svitlini-uchasnikiv-protestu/587360

Революція на граніті. У кожного своя революція [Електронний ресурс] / Режим доступу : <https://revnagraniti.wordpress.com/>

Фотохроніка студентської революції 1990 року [Електронний ресурс] // Історична правда. Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/artefacts/2010/10/2/627/>

«24 роки тому студентська «революція на граніті» перемогла комуністичну систему» [Електронний ресурс] // Газета.ua. – 17.10.2014. Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/history/24-roki-tomu-studentska-revolyuciya-na-graniti-peremogla-komunistichnu-sistemu/587188>

Відеоматеріали:

Буковський С. «Україна: точка відліку» [Електронний відеоресурс] / С. Буковський. – 2011. Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=GxEa_9Q3JQA

«Гайд-парк по-київськи» [Електронний відеоресурс] // Українська студія телевізійних фільмів. – 1990. Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/videos/2011/08/24/53284/>

Олесь Доній про Революцію на граніті [Електронний відеоресурс] // Громадське телебачення. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=cmqQ7ZdKxsw>

Чайка Л. «16 днів. Революція на граніті» [Електронний відеоресурс] // студія «Диваки» / Л. Чайка – 2011. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=7NY_icyX2Tg

Революція на граніті 1990 [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=w3ohpYwWTAo>